

MÁRTON LÁSZLÓ

Repedések a falban

(REGÉNYRÉSZLET)

A szatmári erődítmény parancsnoka, Auersperg ezredes gondosan figyeltette Károlyi Sándor tetteit és mulasztásait. Nem mintha joga lett volna hozzá: nem jog volt ez, hanem kötelesség. Azon kötelességek egyike, amelyeket a kaszai főkapitánytól érkező szigorúan bizalmas rendelvénny rögzít, és amelyek másfelől a szív legmélyebb redőiben vernek gyökeret. S ez a szívbeli gyökér az újjászerveződő birodalomra nézve legalább annyira polgári erény volt, mint amennyire katonai. Auersperg meglehetősen vallásos ember volt, s ezért az áhítat perceiben gondot okozott neki, hogy a kényszerűséget, amely a katonai szolgálatban töltött élet formájának tekinthető, miképpen tölthetné meg minél keresztényibb tartalommal.

Nem érezte feladatának, hogy e kérdésre válaszoljon, vagy hogy önhatalmúan gondolkodjék rajta, ám a tapasztalat gyakran megszólal ott, ahol elhallgat az ész. Auersperg, aki az uralkodó hűséges szolgájaként három és fél évtized során számos hadszíntéren és helyőrségben adta példáját, milyen kevésféleképpen fiadzik érdemet az erény, mindinkább úgy látta, hogy a kényszerűség a maga egyedi voltában tartalmatlan, s annyiban válik egyre tartalmasabbá, amennyiben egyre jobban kiterjeszkedik. Úgy képzelte a Gondviselést, mint valamiféle magasabb értelemben vett haditanácsot, amely a maga titokzatos módján egyre hatékonyabban képes megszervezni az eseményeket, s amely őt, Auersperget kilenc évvel történetünk előtt azért helyezte jelenlegi posztjára, hogy ezáltal újabb züllött és barbár vidék emelkedjék az önmagát folyamatosan tökéletesítő, jól szervezett állam keretei közé.

A szóban forgó vidéknek (Magyarországról beszélünk) földrajzát jól ismerte, de történelméről nem tartotta szükségesnek, hogy tudomást vegyen. Így is éppen elég bosszúsága volt a magyar múltnak azzal az építményével, amelyet, eltérően egyéb épületektől, nem lehetett sem felgyújtani, sem felrobantani; ez pedig a magyar alkotmány volt, és egyáltalán: a törvényesség magyar változata. Amikor néha körülnézett parancsnoki szobájában, és megakadt a szeme a falak párhuzamosan futó repedésein, mintha olyasféle hiányosságokat pillantott volna meg, amelyeket napjainkban joghézagoknak szokás nevezni. Mintha a civilizált világ dolgainak egysége, amelynek megteremtését három és fél évtizede szolgálta az öregedő férfi, még mielőtt érvénybe lépne, máris fel-függesztődött volna. Ahová csak nézett, cikcakkosan futó, idejétmúlt jogsza-

bályok sértették a szemét (könnyen kivörösödő, halványkék szeme volt, mint-ha parókája helyett a szeme őszült volna meg). Ezekre a törvényekre és az alkotmányra hivatkoztak mindazok, akik bepanaszolták őt és intézkedéseit hol Kassán, hol Pozsonyban, hol Bécsben; legtöbbször a vármegye tisztviselői, Károlyi Sándorral az élen, de néha földbirtokosok és egyéb magánszemélyek, vagy éppen Szatmár és Nagybánya szabad királyi városok megbízottai.

Auerspergnek jó kapcsolatai voltak a szepesi kamarával, és élvezte a kassai főkapitány (előljárója) bizalmát, a panaszoknak tehát nem volt foganatjuk; másfelől azonban arra figyelmeztették az ezredest, hogy azt az összevisszaságot, amely az ő szemében az úgynevezett „magyar szabadság” helybeli változata volt, úgy kellene lépésről lépésre kiszárítani, mint valami terjedelmes, de nem túl mély mocsarat. (Hadmérnöki jártasságú tiszt lévén, kidolgozott egy tervezetet az Ecsedi-lápvidék lecsapolására és benépesítésére. Ennek azonban az lett volna a feltétele, hogy az udvar az egész területet elkobozza jelenlegi tulajdonosaitól.)

Károlyi Sándorról sokat tudott. Ami azt jelenti, hogy sokat ugyan, de nem eleget. Bizonyítékai voltak rá, hogy a főispán levelezést folytat szomszédos vármegyékben élő magyar mágnásokkal, akikről köztudott volt vagy békétlenkedő természetük, vagy veszélyes politikai beállítottságuk, ám arról csak sejtelve volt, bizonyítéka nem, hogy Károlyi Sándor egyetért az elégedetlennel, mindenekelőtt a Bereg vármegyei Bercsényi Miklóssal, akit történetünk előtt tíz évvel kineveztek az akkor nemrég visszafoglalt Szeged főkapitányává; de aztán a szegedi főkapitányságot megszüntette és központi szervezésű határőr-ezredekkel váltotta fel a haditanács. Auerspergnek tehát sejtelve volt; márpedig egy régi bölcs azt állította ezzel kapcsolatban, hogy a sejtelem nyavalyatörés. A parancsnok óvatosabban fogalmazott volna, ha eszébe jutott volna bármit is megfogalmazni: a sejtelem részben nyavalyatörés, részben összeesküvés. Alapos volt a gyanú, hogy oly sok lelepleződés után ismét összeesküvés szerveződik a felső-magyarországi főurak és nemesek körében.

Arra is voltak bizonyítékai, hogy Károlyi Sándor felfogadott olyan szegénylegényeket, nem is keveset, akiknek bitófán vagy karó hegyén lett volna a helyük, és akik elsökvén a vármegye szolgálatából, Kiss Albert vezetésével rettegésben tartják Nagybányát és környékét. Az már csak gyanítható volt, bizonyítható nem, hogy a kuruc haramiák továbbra is összeköttetésben állnak a főispánnal, és talán a rablott javakból részt is juttatnak neki. Azt mondja a Prédikátor könyve, hogy bolondsággal van tele a gyanakvó szív; ám ugyanez a könyv azt is mondja, hogy a bölcs előrelátás (ami a gyanakvással rokon értelmű fogalom) a fejedelmek legfőbb támasza. A gyanakvás egyfelől bolondság, másfelől zendülés: gyanítható volt, hogy minden eddiginél pusztítóbb zendülés készülődik az ország északkeleti csücskében, amelynek élén vélhetőleg azok a főurak állnak majd, akik valószínűleg szövögetik a feltételezhető összeesküvést.

Ám a gyanakvó férfi nem törődött az általános összefüggésekkel, ezeket feljebbvalóira bízta. Neki az volt a fontos, ami a szeme előtt volt vagy a keze ügyében. A gyanakvó tekintet egyszersmind rövidlátó: a távoli dolgokat egybemosódónak látja; amit azonban tisztán lát, azt közeleink észleli, és komor élvezettel vész bele a káprázatos részletekbe, mert a rosszra gondoló elmétől idegen a módszeres kételkedés, inkább a véletlenszerűen kiragadott részletek, a kósza értesülések rejtett értelmét sziporkáztatja fel.

Történetünk idején, 1698 tavaszán csalódottan vette tudomásul a hírt, hogy a számottevő török csapatmozgás nem észlelhető sem a Maros mentén, sem Belgrád alatt; így hát a szultán bosszúhadjáratára, amely az Auersperg által képzelt összeesküvők és zendülők egyedüli reménye volt, belátható időn belül nem kerül sor. Parancsnoki szobájának repedéseiből hangyák rajzottak elő: a parancsnok felpattant az irat mellől, amelyet éppen fogalmazott, és a libatoll hajlékony végével igyekezett visszaterelni őket: „Szakadékba, kuruc tetvek!”, így kiáltott. Pedig tudta ő, hogy nem tetvekhez intézi szavait, hanem hangyákhoz. Amikor aztán lehullottak a téglával kirakott padlóra, diadalmasan rájuk taposott. Aztán visszaült, megmártotta libatolla hegyét, és tovább írt: erősítést kért a tokaji helyőrségből, hogy átészülhesse azokat az ember nem járta szakadékokat, amelyekben, gyanúja szerint, lappanganak a bujdosó kurucok. Túl sokat beszéltünk az előző fejezetben a csalódásokról, semhogy behatóan foglalkozhatnánk Auersperg csalódásának természetével; elég annyit mondanunk ezúttal, hogy a gyanakvó ember számára minden csalódás, beleértve a kellemes csalódásokat is, kétszeres kielégülést jelent.

Károlyi Sándorról azt az értesülést nyerte legutóbb, hogy a nagyságos vitézlő főispán úr szokatlan és kegyetlen tréfát eszelt ki. Még az ősszel, Bécsből hazafelé jövet, ahol megpróbálta tisztázni magát azon vádak alól, amelyek nem is voltak ellene felhozva, egy útszéli fogadóban leitatott egy koldust vagy csavargót, vagy valami szökött rabot; selyem köntösbe öltöztette az eszméletlenül fekvő nyomorultat, majd másnap, amikor magához tért, elhitette vele, hogy: ide hallgass, te szökött rab! Nem vagy te sem csavargó, sem koldus, hanem kegyelmed Károlyi István, az én bátyám (kit nagy fáradsággal és költséggel sikerült felkutatnom), senki más! Mostantól oly nagyúri tisztességben lesz része kegyelmednek, mint amelyet mindig is érdemlett volna!

Azzal szépen hazaviszi Nagykarolyba a felcifrázott kótyagost, és kaján örömmel figyeli, milyen arcot vág majd a felesége, Barkóczy Krisztina; ugyanis a nagyságos asszony egy darabig az idősebbik fivérnek, a valódi Károlyi Istvánnak volt a menyasszonya, csak hogy aztán a vőlegény odaveszett a zentai harcban.

Hanem bizony a tréfa egy kicsivel jobban sikerült a kellenél. Mert mi történik? A kótyagos ember, aki még mindig nem tért magához, letámolyog a vármegyei fogatról: hát az öreg szolgálók felsikoltanak, sírnak örömben, a ház régi szolgálói tánca perdülnek; odabent pedig az éppen ülésező vármegyei

közgyűlés üdvrivalgásban tör ki. A nagyságos vitézlő főispán úr, aki a nagy korkülönbség miatt nem emlékezhetett bátyjára, véletlenül olyasvalakit szemelt ki gonosz tréfája tárgyául, aki csakugyan hasonlít a megboldogult Károlyi Istvánhoz, olyannyira, hogy mindenki ráismert; vagy legalábbis rá akart ismerni. A gyanakvó ember, Auersperg ezredes önmagára is úgy tekintett, mint ha két vagy három lépésnyi távolság választaná el önmagától, mivel tisztában volt vele, hogy nem az vagyunk, aminek mi tartjuk magunkat, hanem csakis az, aminek mások tartanak.

Két kivétel volt, kettejüknek nem volt módjuk sem ráismerni, sem rá nem ismerni. Az egyik a tréfa tulajdonképpeni célpontja, a hajdani menyasszony. Barkóczy Krisztina minden ízében azt a megbántottságot érezte és mutatta, amelyet Károlyi Sándor (a gyanakvó ember nem kívánta megtudni, miért) láthatólag elő akart idézni. Sírva fakadt, ám (Auersperg úgy értesült) korántsem örömben, és azt kiáltotta, hogy: az ő szemében ez az ember idegen! És ez igaz is, ám az igazság ezúttal vajmi keveset nyom a latban: a szatmári erődítmény parancsnokának tudomása volt róla, hogy a nagyságos asszony annak idején, amikor még menyasszony volt, a magyarok eljegyzési szokásainak megfelelően, sohasem látta szemtől szembe a vőlegényt; így hát bizvást mondhatja, hogy az ő szemében idegen. Különös kifejezés ez a „bizvást”, mert nem bizalmat, hanem bizalmatlanságot fejez ki, ahogyan a „szabadon bocsátani” kifejezésben sem a szabadság mértékének növekedése nyilvánul meg.

A másik pedig, akinek sem ráismerni, sem rá nem ismerni nem állt módjában, maga Károlyi Sándor, a tréfa kieszelője volt. Nem sejtette még, amikor pálinkagőzös jókedvében kiagyalta a török fogságról és a csodálatos megszabadulásról szóló mesét, hogy a mese az elmesélés révén ugyanolyan átalakuláson megy át, mint az erjedés révén a szőlő kisajtolt leve, s fokról fokra kiderülhet róla, hogy mindig is igaz volt. Mesét kitalálni annyi, mint gyanakodni; mesét mondani másoknak annyi, mint gyanakvást ébreszteni magunk iránt.

Most aztán bánhatja Károlyi Sándor, hogy akarata ellenére igazat mondott; már az apai örökség újrafelosztására történnek intézkedések, sőt az is felmerült, hogy az uralkodó az idősebbik fivért nevezze ki főispánnak az ingadozó Károlyi Sándor helyett. A szintén jelenlevő Sennyei István, aki gyermekkori édes hűgát is hajlandó feleségül adni a megérkező mostani Pistához, amilyen kótyagos ez és erőszakos az; egyszerűen, Károlyi Sándornak sok baja lesz még abból, hogy a jövevény a valóságos Károlyi Istvánnak bizonyul.

Ennél több és nagyobb csak akkor lesz, mármint a baj, ha a jövevényről bizonyosodik, hogy mégsem a valódi Károlyi István, hanem valaki más. Márpedig erről szóló híreszteléseket is lehet hallani, s ezek, mint a hernyók, máris rágni kezdik a nagyságos vitézlő főispán úr becsületének sárgult leveleit. Mert akkor ki ez az ember, és mit keres a nagykárolyi kastély falai közt? Ha ez a történet nem lenne színigaz, ő, Auersperg pusztá gyanakvásból kitalálhatta volna.

A másik emberrel szemben feltámadó undor és gyűlölet éppúgy nem cáfolja annak valóságos kilétét, ahogy a szeretet vagy a vonzalom sem igazolja, de még csak nem is erősíti meg. Auersperg nem sajnálta Károlyi Sándort, ám a káröröm csíráit is, amikor szívében rájuk bukkant, megvetéssel tiporta el. Csak a származása volt alantas (mint annyi más, csapatszolgálatban vénülő katonatisztnak), lelkülete nem; s homályosan úgy érezte, hogy egy család, hát még egy úri család becsületének védelme legalább annyira előmozdítja a kényszerűség általános kiterjeszkedését, mint a becsületet megsemmisítő gyanú.

Amennyire Auersperg ismerte Károlyi Sándor otthoni viszonyait, nem csodálta, hogy Barkóczy Krisztina irtózik hazatért egykori vőlegényétől, jelenleg sógorától. Az idő múlása koptatja és görbíti az embert, és megvastagítja, és horgas karmokat növeszt rá. Aki nincs alávetve a változandóságnak, az soha nem is volt azonos önmagával. Márpedig a változandóság a véletlenből az elkerülhetetlent, a rosszból a legrosszabbat hozza elő. Ennek eredményét Auersperg maga is láthatta, mivel a szabadult ember (sokan így emlegették, hogy ne kelljen Károlyi Istvánként emlegetniük) egy szép napon megjelent Szatmár szabad királyi város falai közt, illetve abban a polgári élettérben, amelyet a város falai közrefogtak volna, ha Auersperg még az előző évben le nem romboltatja őket.

Mint kiderült, azért kellett Szatmárra jönnie, mivel gyónnia és áldoznia kellett volna, majd ezek megtörténtéről írásos, pecsétes igazolást kellett volna vinnie Nagykárolyba. Történetünk idején Szatmárott a minoritáknak volt rendházuk, s bevett szokásuk volt katolikus földesurak jobbágyainak, továbbá fenyített katonáknak és egyéb helyőrségbeli raboknak igazolást adni az elnyert feloldozásról: nem volt valami nagy dicsőség, pecsétes igazolást kapni tőlük. Nagykárolyból Szatmárra két nap alatt lehetett eljutni, mert az út, amely különben is kikerülte az Ecsedi-lápot, a kora tavaszi áradás miatt járhatatlan volt, s így jókora kitérőt kellett tenni a Kraszna mentén fölfelé.

A télről maradt hó leghamarabb a nyírségi homokbuckákon kezdett olvadni. Néhány nap alatt minden kis árkokcska megtelik vízzel, amely aztán Csanálostól Mátészalkáig elborítja a láp szélét. Kaszálók, legelők, szántóföldek víz alatt vannak. Mire a Kraszna magához tér, s előrehömpölygeti víztömegét a nagyecsed-i összefolyásig, addigra már előtte megtelt a saját medre nyírségi hólével. Addig is, amíg tovább nem haladhat, elterül a mélyebben fekvő részen. Ezalatt a Kraszna vizéhez csatlakozik az Ér, a Homoród és a Balkány, s délről borítani kezdik a lápot lassú folyással észak felé. Ekkor jön a Szamos. Jobb felé nem kalandozhat messzire, de a bal partján Szatmártól kezdve minden áradását belezúdíttja az Ecsedi-láp medencéjébe. Először a vetési tarvágáson, visszafelé törve keres lefutó utat, aztán Csengernél nyomul hosszan, régi medrével párhuzamosan előre. Csakhogy emitt a Nyírség felől csörgedező víz, amott a Kraszna már megelőzte. Így hát a Szamos is ráterül a tájra, és tengerré

szélesedik. Sárga, zavaros áradata jó ideig nem egyesül a Kraszna fekete vizével. Aztán egyszerre csak összevegyülnek, s Fülöpda róctól egészen Olcsváig együtt emelkednek tovább, sárgának feketén, feketének sárgán.

Ilyen körülmények közt óhatatlanul gyanút ébreszt, hogy a szabadult embernek Szatmárra kell fáradnia gyónás végett, holott főispán úr és főispánné asszony saját fedelük alatt, saját lelki atyjuktól nyerhetik el a bocsánatot (ki tudja, miféle vétkeikre). Csakhogy Zsámbár Máttyás jezsuita páter nem volt hajlandó gyónatni a főispán úr bátyját, mert a főispán úr bátyja egy ízben a pátert a hajánál fogva rángatta végig a kastély udvarán, úgyhogy mindkét oldalon kilátszott az a semminél több, ami a füléből maradt, és azóta sem kért bocsánatot. Ezért aztán (Auersperg így hallotta) Károlyi Sándor maga elé hívatta fivérét. Íme, bátyám uram, közeledik Gyümölcsoltó Boldogasszony napja. Az én bátyám, a régi Károlyi István igaz római katolikus hiten lévén, egyszersmind a Boldogságos Szűz társulatnak is tagja volt; azért ha kegyelmed valóban Károlyi István, az én igazi bátyám akar lenni, úgy menjen be Szatmárra, gyónják meg és áldozzék ottan, hogy lássam kegyelmed jóakarátát, s hozzon róla írásos, pecsétetes igazolást!

Ami a szabadult ember jóakarátát illeti, ő valóban jót akart, mindenekelőtt jó bort, és ebből a célból kint, a Hóstát nevű külvárosban részegeskedett. Ildomos lett volna, ha már Szatmárott jár, bemutatkozó látogatást tennie az erőd parancsnokánál, ám erre a maga jószántából éppúgy nem kerített sort, ahogyan Isten házába sem kopogtatott be.

Történetünk idején Szatmár szabad királyi város, amely akkor még nem volt egyesítve Németivel, a Szamos egyik szigetén állt, és három fahídon keresztül volt megközelíthető, amelyek közül az egyik az erődítményt kötötte össze a bal parton álló külső várral, a másik ugyancsak az erődítmény felől vezetett a jobb oldalra, ahol a folyó akkori főága nagy ívben észak felé kanyarodott, s ahol épült a Hóstát, míg a harmadik fahídon az említett kanyar túlsó, nyugati végén települt Németibe lehetett eljutni; mindennap este nyolc óráig, amíg Auersperg utasítására le nem zárták a hidakat. Később a Szamos kanyarulatait átvágták, a belső ágat feltöltötték, egy sor túlparti rész innen került a vízben. Az a száz vagy százharminc évvel ezelőtti elbeszélő, aki nem írta meg történetünket, a régi Szatmár határát a Kinizsi utca és az Árpád utca kövezete alatt kereshette volna, vagy a vasút helyén kellett volna elképzelnie; mi azonban, ha a csengeri határátkelőhelyet magunk mögött hagyva, körülnézünk a mai Satu Mare városközpontjában, éppúgy nem találjuk Auersperg sétalovaglásának útvonalát, ahogyan soha nem létezett elődünk nyomaira sem bukkanhatunk rá.

Annyit tudunk, hogy a minoriták rendháza nagyjából feleúton volt a Németi-híd és az erődítmény északnyugati kapuja közt, azon a helyen, ahol jelenleg egy toronyház hordozza a hetvenes évek jellegzetes népi-demokratikus be-

tondiszitményeit, amelyek stilizált emberi fejre, vagy legalábbis olyan vadászkalapra emlékeztetnek, amely alól hiányzik az emberi fej. Így tehát Auersperg ezredes nem tartotta kizártnak, hogy Károlyi István mégiscsak gyónni készült a minoritáknál, amikor többnapos hidegleléséből felocsúdva, át akart menni a Hóstáti-hídon a Szamos jobbpartjáról az erődítmény alá; hacsak nem nála, Auerspergnél akarta megtenni bemutatkozó látogatását.

Igen ám, de Károlyi István hiába indult, nem juthatott át a Hóstátról a belsővárosba, mert a Hóstáti-hidat aznap már alkonyat előtt lezárták. Mondták miheztartás végett, hogy: itt nem akkor zárjuk le a hidat, amikor nyolc óra van, hanem akkor van nyolc óra, amikor lezárjuk a hidat. Biztosra vehető, hogy Károlyi István nem ott és nem akkor kezdett lövöldözni, mivel ez esetben rögtön letartóztatták volna, márpedig erre csak másnap este került sor. Auerspergnek egy egészen különös, regényes, s józan ésszel minden tekintetben ellenkező jelentést kellett végighallgatnia. Károlyi István ledobta köpönyegét, hogy szinte világított az inge a félhomályban, és visszaroht a Hóstátra, annak is a túlsó végére, ahol történetünk idején a református temető volt. Ott megállt, megfenyegette az Istent, majd az égbolt felé fordított pisztolyával egy lövést adott le; mire fájdalmas nyögés hallatszott, és három csepp vér hullott a magasból, mindhárom a szabadult ember fehér ingére. A temető mögötti dűlőt, ahol mindez történt, a magyarok úgy hívják, hogy Szentvér; és az már csak természetes, hogy itt a megsebesített égből vér csepeg. Szerencse, hogy ez már a második jelentés volt az ügygel kapcsolatban, ugyanis az első jelentés jóval hihetőbb, egyszerűbb és értelmesebb volt.

Eszerint az illető valóban lőtt, valóban káromkodott, valóban véres lett az inge, de nincs ebben semmi rendkívüli vagy természetfölötti; személyi sérülés nem történt. Az illető dühöngött, amiért nem bocsátottuk át a Hóstáti-hídon, azért is rohant a Hóstát felé, mire szolgálja, el akarván terelni figyelmét az elszenvedett bosszúságról, vadludakat vagy kócsagokat mutatott neki. Még csak nem is kellett mutatnia, mert ilyenkor tél végén, kora tavasszal felhőkben szálltak a táj fölött a költöző madarak. Akkor már ott jártak a református temetőnél, és az illető közéjük lőtt, minthogy azonban sötétedett már, elhibázta; legalábbis nem hullott le semmi. Ekkor történt, hogy az illető fennhangon basztatta az Istent; és meg is lett az eredménye. Mert az egyik szárnyast, aki ebben a pillanatban jajgatva kanyarodott vissza, úgyhogy még röptében rácsepegette vérét az illetőre, megtaláltuk az egyik fejfa tövében. Valaki pedig len adtával, teremtettével vagy ennél rútabb szóval káromkodik, vagy veszekeedésre, verekezésre okot ad és indít: minden személyválogatás nélkül rajta furatos deszkával tizenkettő csapattassék. (Akik megkóstolták, szívesen elcseréltek volna tizenkét furatost huszonöt közönséges botütésre.)

Ekkor azonban érkezett egy harmadik jelentés, amely szerint Károlyi István Szatmárott nagy búsultában elunván az életet, a református temetőnél

agyon akarta lőni magát. Igaz ugyan, hogy nem sikerült magában kárt tennie, sőt a haja szála sem görbült meg, de még így is, mire a hóstáti fogadós szolgálai kicsavarták a pisztolyt a kezéből, már csurom vér volt az inge. Mindezt azonban akkor tudta meg Auersperg ezredes, amikor az imént leírt esemény harmadnapján Károlyi István gúzsbakötve hevert az erődítmény pincéjének abban a helyiségében, amelyet siralomháznak volt szokás használni, s még nem értesült róla, hogy az akasztás elmarad. Nem mintha kegyelmet adott volna a parancsnok; nem tartotta magát Istennek, hogy kegyelmet adjon. Ellenben a jelentésekből, amelyeket figyelmesen végighallgatott, az derült ki, hogy alárendeltjei az elfogott személyt összetévesztették valakivel, akit csakugyan fel kellett volna akasztani.

Az őrjögő ugyanis nem állt meg a református temetőnél, hanem úgy, ahogy volt, egy szál véres ingben tovább szaladt jobb kéz felé, ahol a kiegyezés után a gőztéglagyár fog létesülni, majd egyszerre csak megállt, valahol a Szentvér és a Pirosberek határán. Történetünk idején ott állt az akasztófa; az akasztófán pedig az a Szappanyos Ferkó himbálódzott, aki az előző fejezetben, társaival együtt, kirabolta Gozsdu Vaszil fuvarost, azonkívül egyéb súlyos bűnök is magára vállalt (bizonyára nem jókedvűből).

A szabadult ember állítólag: hinta-palinta, így kiáltott, és meglökte a holttestet. Ha már az Istentől sem fél, miért félne felebarátjától, aki már úgyis megütötte a bokáját? Sőt ennél is vakmerőbb volt, mert nagy nevetve odakialtott neki: hallod-e, pajtás, himbi-limbi! Ne lógjál már annyit, hanem inkább gyere el hozzám az Orsolya hátsó fertályába, hadd reggelizzünk együtt!

Ebből aztán furcsa dolgok következtek. Először is, az akasztott ember mindjárt másnap reggel megjelent az Orsolya hátsó fertályában, ahol Károlyi István tanyázott. Orsolyának hívták a hóstáti fogadót, mert valamikor nagyon régen zárda volt a helyén, és az utolsó apácának az volt a neve, hogy Orsolya.

Másodszor meg aztán, Károlyi István rövidesen viszonzni volt kénytelen Szappanyos Ferkó látogatását, ugyanis az erődítményből kiküldött őrjárat még aznap éjjel odavonszolta őt a hóstáti akasztóhához. Ebből meg az lett, harmadszor, hogy Károlyi István akkor is megtette bemutatkozó látogatását Auersperg ezredesnél, ha ez eredetileg nem állt szándékában. Sőt, nemcsak ő mutatkozott be a gyanakvó természetű parancsnoknak, hanem egy többé-kevésbé előkelő asszony is, aki történetünk hátralevő részében fog némi szerepet játszani, ezért majd úgy intézzük, hogy a fejezet vége felé, Auersperggel együtt, magunk is találkozzunk vele.

A fent elmondottak, mint azt az olvasó rövidesen látni fogja, nem annyira magyarázatra szorulnak, mint inkább szemléletesen elő kell adni őket. Auersperg ezredes előtt mindössze az nem volt világos, hogy miért fél annyira a haláltól az illető, ha egyszer már úgyis agyon akarta lőni magát; és miért menekült, holott még nem üldözte senki? Utóbb még erre is adódott ésszerű ma-

gyarázat. Kiderült, hogy az illetőnek volt egy szolgálja, akit Kiss Balázsnak hívtak, de az örök, miután feltartóztatták a belsővárosban, ahol a minoritáktól kellett volna megtudnia, vajon gazdája mikor kaphatná meg a gyónásról és áldozásról szóló pecsétetes igazolványt, buzgóságukban azt jelentették, hogy: a rendkívüli állapot kihirdetése után alig egy órával máris elfogták a haramia-vezért, Kiss Bercit.

Auersperg, aki azért hirdette ki a rendkívüli állapotot, hogy kézrekerítse a haramiák egyik alvezérét, Matkó István prédikátort, megbízható forrásból tudta, hogy a fővezér, Kiss Albert nem bujkál sem a városban, sem a környéken. Amikor meghallotta, hogy az elfogott személy tényleg nem Kiss Berci, hanem Kiss Balázs, és a főispán úr bátyjának, báró Károlyi Istvánnak a szolgálja, megcsóválta fejét, és úgy döntött, hogy: mihelyt báró Károlyi István jelentkezik a szolgálért, a szolga máris mehet, addig nem. Erre aztán báró Károlyi István, aki száz janicsár elől sem szaladt el, rögtön futásnak eredt, és Auersperg ezzel meg volt elégedve. Hasonló esetben ő is futásnak eredt volna. De nem ezért volt megalégedve, hanem azért, mert íme: aki fut, megfogatik. És mivel meg volt róla győződve, hogy vele, a törvényes hatalom képviselőjével nem fordulhat elő hasonló eset.

Tudott ő Kiss Balázsról nem keveset. Töviről hegyire fel voltak jegyezve mindazon csalások, amelyeket a sóharmincadon, tutajosgazda korában követett el az illető; és egyéb cselekmények is voltak a rovásán. Főként pedig azt is tudta, hogy az illető, noha nem azonos Kiss Bercivel, viszont annak bátyjával azonos. Márpedig az atyafinak számot kell adnia testvére bűneiről, és e szabály alól még Ábel sem kivétel. De most nem az epizód szereplők felelősségre vonásának jött el az ideje.

Szappanyos Ferkó pedig oly módon köszöntött be Károlyi István szállására, hogy hoztak az Orsolya valagára friss ganéjt. Orsolya valagának hívták a fogadó melletti rendetlen térséget, ahonnan dűlőút vezetett a Szentvér felé, s ahol található volt a ganéjdomb. (Más, rendes helyeken legtöbbször a bordély mellé hordták az efféle hulladékot.)

Leborítják a taligáról a ganéjt: hát bizony ott hevert a legalján Szappanyos Ferkó, s így egyszerre csak ő került fölültre. Nagy sokára legyőzte a szart, megmutatta, melyikük jobb. Igaz ugyan, hogy ő is barna, ő is bűdös, őt is megkóstolgatták a madarak, de viszont még ott a hurok a nyakában. S ami ennél is fontosabb: ott a kezében az a fapohár, amelyet halála pillanatáig szorongatott. Hát most veszi észre azt a poharat kegyelmed? Hát nem tudja kegyelmed, mi az illendőség? Elfelejtette a sanyarú török rabságban kegyelmed?

Ha valaki pohárral a kezében érkezik a vendégségbe, akkor a látogatást még aznap viszonzni kell! Kegyelmed hívta, ő eljött. Hurok a nyakában, pohár a kezében. Joggal mondhatja kegyelmednek: még ma velem leszel az akasztófán. Már csak a másik lator hiányzik.

Alighogy elhangzott ez a förtelmes tréfa, jött a hír: Kiss Balázs az erődítmény pincéjében van bezárva. És jött az üzenet: Károlyi István jelentkezzék Auersperg ezredesnél. Ezek után jóakarói azt ajánlották, hogy azonnal meneküljön, mások viszont óva intették: eszébe ne jusson kimenni a Hóstát házai közül. Az utóbbiaknak lett igazuk: mert mire Károlyi István elfogyasztotta bőséges ebédjét, amelyről nem szívesen mondott volna le, mire kissé magához tért ebéd utáni mámorából, addigra már késő délután volt, és nem volt könnyű megtalálni azt a becsületes ökörhajcsárt, aki még a délelőtt folyamán hajlandónak mutatkozott Károlyi Istvánnak adni abaposztó gúnyját, az ő úri öltözékéért cserébe.

Mire mégiscsak sikerült a cserét nyélbeütni, már este volt, és kár volt a Kerecsent fölnyergelni. Kár volt az ökörhajcsár gúnyjában belevágtatni egy süpedékes mellékúton a fagyos, borús koratavaszi éjszakába. Öreg paripa volt a Kerecsen, de még jól futott; ügetett az, ha kellett, másfél mérföldet is egyhuzamban. Ezúttal mégsem jutott messzire. A rendkívüli állapot értelmében a hidakat a szokásosnál hamarabb lezárták, a városba érkezőket nyilvántartásba vették, nagyobb testű állataikkal együtt, és a Szamos mindkét partján járőrök állták el az utakat. Volt a parancsnoknak egy utasítása, hogy: az elfogott kuruc haramiákat és más gyanús személyeket be kell kísérni az erődítménybe, kivéve Matkó István kálvinista prédikátort, aki ökörhajcsárnak öltözve, abaposztó gúnyában rejtőzködik valahol a Hóstáton, mert őt elrettentő példaképpen azonnal fel kell akasztani.

Károlyi Istvánhoz, miután megállították és egy lobogó fáklyával tetőtől talpig megvilágították, így szóltak a sötétben: ezt az abaposztói gúnyát kerestük! Hadd halljuk, mi a neved!

Nem könnyű megmagyaráznunk, miért válaszolta Károlyi István azt, hogy: ő Nagy Geci. Talán azért, mert ezen a néven egyszer már megszabadult, ha még emlékszik rá az olvasó. Igaz, akkor törököknek esett a kezébe, nem pedig jó keresztényeknek. Hát eléggé Nagy Geci vagy, kiáltották mindenfelől, de azért mégiscsak te vagy a Pistuka, ne is tagadd! Hogy te nagyúr vagy? Hogy te a nagyságos vitézlő főispán úrnak a bátyja vagy? Na ne röhögtes, mert sírva fakadunk! Mi a foglalkozásod: ökörhajcsár? Van pecsétes igazolásod: nincs? Akkor bizony csókolom, jó éjszakát!

Ebben a pillanatban rántott kardot Károlyi István, ám elkésett: hátulról pányvát hajítottak a nyakába, és lerántották a Kerecsenről. Hurokkal a nyakában lökdösték és vonszolták a hóstáti akasztófaához.

Hogy ott végül is miért nem akasztották fel, arról akár húsz, harminc vagy még több oldalt is írhatnánk. Egy regényben csak a halált lehet röviden elintézni, a haláltól való menekülés mindig megkövetel a maga terjedelmét. Ám ebben a fejezetben annyi mindenről kell még tudósítanunk, hogy olyan szűkszavúan adhatjuk csak elő a főhős menekülését, mintha egy mellékszereplő

haláláról volna szó. Szappanyos Ferkó délelőtti látogatását Károlyi István vizsnoztta is, meg nem is. Ott állt az akasztófa tövében, és az ilyenkor szokásos dolgokat kiabálta. Hogy ő ártatlan. Hogy ő nem az, akinek őt gondolják. Hogy őt a testvére akarja elveszejteni. Hogy őt a testvére meg fogja bosszulni. De mindez még nem lett volna akadálya annak, hogy négyen vagy öten neki rugaszkodjanak, és egyesült erővel felhúzzák.

Az akadály az volt, hogy az intézményhez nem lehetett hozzáférni, ugyanis a hóstáti sintér és családja éppen akkor kötözte vissza rá magát Szappanyos Ferkót, méghozzá a profosz, más néven helyőrségi fenyítőnök jelenlétében. Úgyhogy azt ki kellett várni; márpedig beletelt egy kis időbe, mire sintérék elkészültek, mert el volt gémberevedve a kezük, azonkívül szemerkélni kezdett az eső, amiből percek alatt akkora felhőszakadás lett, hogy sisteregve kialudtak a fáklyák, és aznap már gondolni sem lehetett az elrettentő példára többé.

Ezért aztán a szegény bűnöst, még mindig hurokkal a nyakában, átrángatták a hóstáti-hídon, majd az erődítménybe érve gúzsba kötötték, és belökték egy olyasféle lyukba, amilyenben ki tudja, hány évig és hány hónapig senyvedett, nem is olyan régen. Aztán órák vagy napok múlva leoldozták róla a fűzfavesszőket, amelyekből történetünk idején csavarták a gúzst, és kitámogatták a lábra állni nem tudót, nem az akasztófához, hanem föl vitték egy keskeny lépcsőn egy emeleti szobába, amelyről Matkó István prédikátornak, ha őt viték volna fel, a Máté evangéliumában olvasható meszelt sír jutott volna eszébe, vagy legalábbis Ezékiel prófeta repedezett falai. Itt egy idősödő, parókás férfi megveregette a vállát, és azt mondta, hogy: ebben a házban István, csak ha Matkónak hívják, akkor nyer jól megérdemelt, szigorú büntetést, ha ellenben Károlyinak hívják, akkor szívesen látott vendég. Nagyot nevetett, majd utasítást adott, hogy vendégeivel együtt fönt ebédel a szobájában, s hogy terítsenek három személyre.

Ebben a pillanatban bekopogtatott, majd belépett az inspekciós tiszt, Ludwig von Gallensperg auditor-főhadnagy. Futó pillantást vetett a szabadult ember mocskos, tépett parasztgúnyjára, és jelentette, hogy: hajnalban elfogták az igazi Matkó Istvánt. Miután a rendelkezést meghallgatva, tisztelgett és kiment, valóban három személy maradt a parancsnoki szobában: a két férfin kívül ott volt egy középkorú, kissé széles arcú asszony, dédanyjától örökölt pompás gyászöltözékben, amelyen az is meglátszott, hogy legalább tíz évig raboskodott a ruhásláda fenekén.

A szabadult embernek sehogyan sem jutott eszébe, kit is tiszteljen benne. Pedig illet volna ráismernie, mivel történetünk előtt tizenhárom évvel az életét adta volna egyetlen csókjáért; és ahogy annak idején az életveszedelmét, úgy most az életét köszönhette neki. Ő volt Koncz Boldizsár özvegye, Jósika Judit; ő volt az (miután Felső-Homoródról be kellett jönnie Szatmárra férje hagyatékáért), aki nem gorombán, de azért igen erélyesen felhívta a parancs-

nok figyelmét a súlyos tévedésre, s hogy mi a különbség a Matkó és a Károlyi név között. Most ölelésre tárt karral és csókkal üdvözölte a szabadult embert, aki csodálkozva fintorgott. Sokat változnak tizenhárom év alatt a csókok; de az ajkak is.

Auersperg ezredes még az ellenségben is tisztelte a bátorságot és az erélyt; hogyan is ne tisztelte volna egy tanulatlan özvegyasszonyban? Tudott ő egy keveset Jósika Juditról, vagyis éppen eleget; amit meg nem tudott, azt gyanította. Tudta, hogy özvegy Konczné tegnap délben lett nyilvántartásba véve, tizenkét éve ment férjhez, és négy hónapja sincs, hogy megözvegyült; azt is tudta, hogy férjét a kuruc haramiák gyilkolták meg, Kiss Bercivel és Matkó Istvánnal az élen. Azt már csak gyanította, hogy özvegy Konczné összejátszik a haramiákkal, s ügyelt rá, nehogy kimutassa gyanakvását. Ezért ügyetlen bókokat mondott az asszonnak, aki egyébként valóban tetszett neki.

Jósika Judit, részint Koncz Boldizsárral kötött házassága jóvoltából, részint az elmúlt évek felszabadító háborúi következtében jelentős kiterjedésű birtokokra tett szert; s bár e birtokok az elvadultság és a züllés legsivárabb képeit mutatták, ő mégis vagyonos nőnek számított, származása révén pedig előkelőnek is. Az erődítmény udvarán, ahová e percben sértődött arccal, futólag lepillant a hölgy, történetünk előtt éppen száz esztendővel, 1598 kora tavaszán veték fejét a megbuktatott erdélyi kancellárnak, Jósika Istvánnak; és ez a szerencsétlen ember az ő dédapja volt.

Modorát kissé nyersnek, sőt közönségesnek ítélték volna finnyásabb szemlélők; csakhogy hol termett finnyás ízlés a régi Magyarországon? Tény, hogy éppoly határozottan, amilyen hiábavalóan torolta meg mind a cselédek pimaszságát, ami gyakran előfordul rendetlen háztartásokban, mind pedig megboldogult férje durvaságát, s tudott ő éppolyan jó nagy pofont adni, mint bármelyik alföldi kocsmárosné. Szegény részeges Koncz Boldizsár, Isten nyugtassa, egyszer úgy összedrótította a fejét, mint valami fazekat, pedig nem kellett félnie tőle, hogy szétveti a sok ész. Konczné maga sem vetette meg a jó bort, s nem sűrűn búslakodott friss özvegységében, mert ő már akkor kipróbálta, milyen érzés özvegynek lenni, amikor férje még javában élt. Egy-egy ott-honi békétlenség után Koncz Boldizsár hol egy hónapra, hol fél esztendőre kóborolt el; felesége nem félt a magánytól, nem hagyta el magát, még disznót is vágott egyedül: késsel a kezében, fülénél fogva rángatta elő a sivalkodó kocsát. Egyszer meg is taposta őt a nekivadult jószág, úgy, hogy elvetélt.

Auersperget bosszantotta, hogy az asszony eltereli figyelmét Károlyi Istvánról; de amint szemügyre vette a szabadult embert, aki megítélése szerint legfeljebb őrmester lehetett volna az ő ezredében, alig tudta leplezni csalódottságát. Egy ilyen jelentéktelen emberrel hogyan történhetek lélegzetelállító kalandok? (Nem volt előtte ismeretlen sem a szegedi hadjárat, sem a szmirnai fogolyváltás története.) Mostanáig azt hitte, hogy ez egy berúgott paraszt, aki

báró Károlyi Istvánnak képzele magát, ám ez az ember nem tudja képzelni magát semminek! Azt is hitte, hogy ez egy szélhámós, az ügyetlen vakmerők fajtájából, aki hasonlít a főispán bátyjára; ám az ilyen ember önmagán kívül nem hasonlít senkire! Auerspergben az a furcsa gyanú támadt fel, hogy a hamis az igazi.

Intézkedett, hogy a főispán úr bátyjának adják vissza paripáját, a Kerecsent. Erről eszébe jutott egy tréfa, pedig nem éppen tréfás kedvű ember volt. Inasának megparancsolta, hogy öltözzék át marokkói királyfinak, úgy hordja fel az étkeket. Ha kegyelmed lova Kerecsen, úgy az én szolgálóm legyen Szerecsen! Amihez a szolga nem szólt semmit; utóbb kiderült, hogy nem is tud beszélni. Mielőtt az olvasó visszalapozna, hogy összehasonlítsa a korábbi fejezetekben bujkáló néma szolgálóval az itt felbukkanót, máris eláruljuk: ő volt Szegény Lipót, más néven Ahmed, a szmirnai beglerbég fia. Szívesen kitalálnánk egy Menanderhez illő mesés fordulatot, hogy megokoljuk, miként került Auersperg szolgálatába. Például Philostratus varázsló támasztana forgószelet, amely felragadná Lipótot Szegényt a nagygazosi cserény mellől, ahol az előző fejezetben láttuk, és gyöngéden lepottyantaná a szatmári erődítmény udvarába, ahol száz évvel történetünk előtt lefejezték Jósika Istvánt.

Csakhogy a mi történetünkben ilyen vadregényes dolgok nemigen fordulnak elő. A dolog úgy áll, hogy Szappanyos Ferkó vezette át Szegény Lipótot az Ecsedi-láp kevesek által ismert ösvényein, ő kísérte be a néma ifjút az erődítménybe; még láttatásra váró útlevelét is ő adta át a parancsnoknak. Nem is lett volna semmi baj, ha Szappanyos Ferkó meglegegett volna azzal a két arannyal, amit kapott, hogy kösse a bajsza két végére, majd ha kinő, s ha ezek után rá nem fogták volna, hogy fajtalanokdni próbált Szegény Lipóttal. Miután pedig biztosra vette, hogy néma gyereknek anyja sem érti szavát, így végül azt volt kénytelen bevallani, hogy részt vett Gozsdú Vaszil fuvaros kirablásában; s hogy könnyítsen a lelkén, ráadásul Matkó István abaposztó gúnyját is bevallotta.

Volt a parancsnoki szobában egy nagy íróasztal, annak egyik fiókjából Szegény Lipót elővette a marokkói királyfi jelmezét, és kiment az irattárba átöltözni. Ami azt illeti, Károlyi Istvánnak is illendő lett volna lerúgnia a hitvány parasztgúnyját. Auersperg szólt az írnokainak, hogy kísérjék le a főispán úr bátyját a magazinba, más néven tárházba, ott pedig adják rá azt az úri köntöszt, amelyben a valódi Markó István fogatott el.

Mihelyt magára maradt Jósika Judittal, megragadta az asszony kezét, és belenézett mélyen a szemébe, amelyben régi nagy lobogások halvány visszfényei dülöngéltek. (Ez utóbbi szó nem szép, de jellemző.) Izgatottan kérdezte: mondja meg a tekintetes asszony: tényleg ő az? Tényleg ráismer a tekintetes asszony? Mire Jósika Judit vállalt vont, és azzal a kezét is kiszabadította. Csak úgy suhogott a pompás gyászruha. Már hogyne ismernék rá, tisztelt parancsnok úr: a régi szeretőjét megismeri az ember akkor is, ha már nem szereti!

Auersperg egyelőre nem azzal törődött, mennyire vág elébe gyanakvó természetének az erkölcstelen vallomás. Nem az volt fontos neki, hogy szerette, hanem az, hogy állítólag nem szereti. Némely kijelentés az ellenkezőjét fejezi ki annak, amit állít, s Auersperg úgy érezte, mintha akáclevélkéket tépegetne: szereti? Nem szereti? Jósika Judit még leánykorában eltöltött néhány évet Lőcsén, úgyhogy folyékonyan beszélt németül (meg aztán egyszer elment a férje után Brassóba, hogy kikaparja a szemét annak a mocskos kurvának, akivel az a mocskos gazember hempereg, és hát Brassóban is németül beszélnek); ez pedig nagyban hozzájárult, hogy megértsék egymást.

Auersperg némely pillanataiban úgy képzelte, hogy mindig ugyanaz a nap kezdődik előlről. Hiába emlékszünk a múltra, hiába képzeljük el a jövőt, mindezt a mai napon tesszük. Mindig csak a mai nap van, amely tegnap már ugyanígy lepergett, és holnap még egyszer ugyanígy fog leperegni. Ilyen pillanataiban egy eszményi várost képzelt maga elé, olyasfélét, amilyen Albrecht Dürer vázlatkönyvében van lerajzolva, bár ő Dürernek még a nevét sem halotta soha életében.

Csak azért nem tudjuk részletesen felidézni az eszményi város vízióját, mert Auerspergnek, miközben a látomás egészének szigorú rendjében gyönyörködött, gondja volt a legapróbb részletekre is. Hol az fordult meg a fejében, hány kutat és ciszternát kell majd elhelyezni a kaszárnyaépületek és a lőporraktár közé, hol meg az, miképp lehet megakadályozni a katonai egységek érintkezését a polgári lakossággal. De még arról sem feledkezett meg, hogy azokat a hutákat és hámorokat, ahol a fémet olvasztják, a külső védművek déli csücskében kell elhelyezni, mert így a hegyekből fújó északi szél elfújja a város felől a mérgező füstöket.

Am ahogyan pontokat vett fel képzeletében, és képzeletbeli vonalakat húzgált egyik ponttól a másikig, amelyek nyomán kirajzolódott az eszményi város részletes tervrajza, egyszerre csak rádöbbsent: a vonalak irányt szabnak tekintetének. Lelki szemei vonalak mentén haladtak háztömbtől háztömbig, istállótól prófuntraktárig, valahonnét valahová. De hiszen a falban futó repedések is megszabják a tekintet irányát, mégsem kerekedik belőlük teljes egész, amelynek a végére lehetne járni. Másfelől egy tervrajznak, mint minden rajznak, van széle és van közepe, de nincs vége. Ahogyan egy hadijelentésnek vagy komédiának előbb-utóbb vége van. És ahogyan a mai napnak is néhány óra múlva, bár ugyanez a mai nap kezdődik előlről, vége van; és ahogyan az életnek is néhány esztendő múlva, bár mindig egy és ugyanaz a nyomorult élet zajlik, vége van.

Ilyenkor felrémlt emlékezetében egy másik, nem éppen eszményi város: Ingolstadt. Az volt a furcsa, hogy felrémlt, bár nem tudott rá visszaemlékezni pontosan, de még csak pontatlanul sem. Ott a Szent Orbán-templommal szemben van egy gerendaváz, emeletes ház, amelynek fele része öröklés útján rá maradt, másik felét pedig majd megvásárolhatja félretett pénzéből öt év

múlva, hacsak addig el nem nyeri a hősi halál tölgykoszorúját. Az igazat megvallva, a szatmári erődítmény sokat veszített fontosságából az elmúlt évek során; Eger és Nagyvárad visszafoglalása óta megszűnt végvárnak lenni. Auerspergnek már csak hegyi tolvajokkal és kuruc haramiákkal van egy kis hadakoznivalója. (Mindennap várta, mikor jön a Tokajból kért erősítés, amellyel majd átfésülheti a Nagybánya környéki hegyvidéket, ám, sürgető leveleire mindannyiszor kitérő választ kapott.)

Az ingolstadti háznak az emeleti szobáiban fog lakni egy szolgálóval, földszintjét bérbe adja kereskedőknek, hogy kiegészítse szerény évjáradékát; ebédet és bort kocsmáról fog hozatni. Előre látta, hogy majd így ér véget az élete, mégis arra gondolt: Szatmárott is vásárolhatna házat, onnét milyen jól kijáratna gazdálkodni Felső-Homoródra.

Ezt meg is mondta Jósika Juditnak, s közben egy kicsit előre dülleszkedett, mint a hím galamb, ha udvarol. Hogy ő parancsoláshoz szokott ember, tehát virágzó gazdaságot fog teremteni. Hogy ő már nem fiatal, sőt kihülőben a vére, de legalább nem csavarog, és nem jár a menyecskék után. Csak a magányos életű, rideg férfi, aki vacsorára megiszik egy pint bort, nem kevesebbet, nem is többet, képes megbecsülni a derék özvegyasszonyt, aki úgy tudja lenyesni az ő nagylábujjáról a körmöt, hogy másnap nem sántikál. Az ő legnagyobb öröme az ágyban, ha kényelmesen el tud vackolódni, hogy a szalmazsák csücske ne nyomódjék a szívéhez, és az ő legnagyobb hibája az ágyban, hogy éjfél után horkolni kezd.

Felcsillant a szeme, pedig az ritka tünet volt, mert Auersperg ezredesnek olyan volt a szeme, akár az összekaristolts üvegszilánk. Látta önmagát az ingolstadti gerendavázas vályogház ablakába, amint valakinek integet, és látott egy koporsót a felső-homoródi udvarház előtt, amelyben Jósika Judit második férje feküdt, baltával széthasított fejjel, megsemmisült arcvonásokkal. Pedig nem a jóserejű látomások perce volt ez: közönséges hétköznapi volt, koratavasz, déli verőfény. Odakint már illata volt a szélnek. Jósika Judit meg azt felelte, hogy: aki nekem horkol az ágyban, arra én ráhengergetem a kispárnát meg a nagypárnát, meg a dunyhát, meg a szalmazsákot, meg a botosispán sógorának fekete kostökből varrt pipazacskóját, s ha még mindez nem elég, hát úgy rátehenkedek a szájára, hogy az ítélet napjáig hallgatni fog! Ami hát, mi tagadás, furcsa kijelentés volt a gyászruhában díszelő úri hölgytől.

Ebben a pillanatban ajtó nyílt: Szegény Lipót marokkói királyfi képében hozta vissza Károlyi Istvánt sarkantyús csizmában, kócsagtollas fövegben. Sietett, mégis elkésett; mert Auersperg bosszúsán legyintett, és azt mondta, hogy: visszateheti a priccset, visszaveheti köznapi ruháját, mert a vendégeknek sietős az útjuk, ő pedig, Auersperg mégis inkább a tiszti konyhán ebédel. A falnál ugyanis keskeny pricc nyújtózott négy alacsony bakra fektetve; ezekből két-tőt-kettőt össze lehetett rakni, s akkor a pricc átalakult ebédlőasztallá, az ágy-

terítő pedig abrosszá, s ha kellett, egykettőre vissza is alakult. Ezen a rögtönzött asztalon a kiadósabb húsételek olyanok voltak, mint egy felravatalozott hulla, főleg, ha gyertyákat is gyújtottak a tál két oldalán. Auersperg az ilyen lakomákon arra gondolt, hogy saját meg nem született fiait fogyasztja el, majd a helyükre fekszik, és az igazak álmát alussza. Ám ezúttal az álom éppoly messze volt még, mint a jóllakás.

Miközben visszaváltzott fekhelyé az asztal, Auersperg gyorsan és a helyzetéhez képest szívélyesen elbúcsúzott; ekkor azonban kiderült, hogy Károlyi Istvánnak van egy szolgája is, akit még fel kell hozni a pincéből. Valóban hozni kellett Kiss Balázst, mivel nem akart vagy nem, tudott lábra állni; és olyan arcot vágott, mint akivel megittattak fél vödör mosogatóvizet, majd páros lábbal ráugrottak a hasára. Pedig csak az aranypénzek hiányoztak a bajsza végéről; azokat onnét levágta vagy letépte valaki. Auersperg benyúlt a zsebébe, hátha ott vannak az aranyak, de bizony nem voltak ott. Miért is lettek volna? Tehát úgy intézkedett, hogy az öreg tutajos kapjon kárpótlásul egy nagy zacskó sáfrányt. Volt annak testvérek közt is annyi értéke, mint amennyi Kiss Balázs bajsza végéről leszakadt.

Másfelől, ha meggondoljuk: mihez kezdhett Kiss Balázs egy nagy zacskó sáfránnyal? Nem volt neki szokása főzni. Szalonnát evett kenyérral, s hagymát evett hozzájuk, ha kaphatott; legokosabbnak látszott elajándékozni a drága fűszert Jósika Juditnak. S ha már a tekintetes asszony szívesen vette az ajándékot, úgy hát ment a sáfránnyal együtt ő maga is: beállt Jósika Judit szolgálatába. Úgy látszik, valamiért megnehezelt Károlyi Istvánra. De már ezzel Auersperg nem törődött: katonadolgok és egyéb gondok nyomasztották. Mindjárt el is feledkezett Kiss Balázsról. (Néhány fejezettel később lesz alkalma gondolni rá, de ne vágjunk a dolgok elébe.)

Odakint a minoriták templomában felzendült a harangszó, majd vékonyabb hangon ráfelelt a kálvinisták harangja is. Auersperg indult lefelé, hogy elfoglalja méltó helyét az asztalfőn a tiszt konyhán; mi azonban a magunk részéről úgy intézzük, hogy ebben a fejezetben sajnos nem lakhat jól. Mielőtt ugyanis kilépett volna szobájából, ismét jött az inspekciós tiszt, Bernstein kapitány, és átadott egy levelet meg egy ládikát. A levélben a tokaji parancsnok juttatta kifejezésre őszinte sajnálkozását, amiért késlekedik a megígért erősítés; ellenben a vencesellői halászok Tokajnál kifogtak a Tiszából egy ládikát, amelynek tartalma érdekelni fogja az ezredes urat.

A ládikában, amelyet láthatóan vésővel feszítettek fel, egy terjedelmes kézirat volt, meglehetősen rossz állapotban. Az a kevés víz, ami beszivároghatott a kulcslyukon, a szöveget félig-meddig megfosztotta értelmétől; továbbá az iromány egy korábbi, szárazabb korszakában lángok között is járhatott, mert a lapok széle meg volt perzselődve, már amelyik egyáltalán megvolt még. Ugyanis a lapok nagy része hiányzott; ezt Auersperg annak ellenére megállapí-

totta, hogy a meglevők annyira össze voltak keveredve, mintha nem is kézirat érkezett volna a felfeszített ládikában, hanem kártyacsomag.

Büszkén kijelenthetjük azonban, hogy még így is igen sok maradt belőle. Napokba telt volna, mire a minden részlettel megbirkózni kész, figyelmes olvasó keresztülrágtatna magát rajta. Márpedig Auersperg éppen ilyen olvasónak bizonyult. Egészen elbűvölte őt a sok változatos hadszíntér, a pergő szócsaták, az égiháborúk és egyéb természeti főcsepések, valamint egy-egy szerelmi tusa, amelynek a papír szegélyén a szó szoros értelmében szakad a vége.

Az egyik elmosódott lap sivatagban játszódott, a másik tengeren, a harmadik vaksötét labirintusban a föld alatt, a negyedik nyüzsgő piactéren, az ötödik császári palotában, a hatodik jéghegyek között, a hetedik az újhold sarlóján.

Gyönyörű női neveket betűzött ki nagy keservesen; könnyeket, sóhajokat, fogadkozásokat, állhatatos szíveket. Úgy érezte magát, mint a mézesbödönbe ragadt légy, aki az áttetsző gyönyörűségben fuldokolva még a vergődésről is megfeledkezik. S ki tudja, talán csakugyan belefut az olvasás gyönyörébe, ha feltekintve az elmosódott betűkből, majd visszatekintve közéjük, észre nem vesz egy riasztó és egy nevetséges tüneményt.

Az egyik egy címerállat volt a ládikán, illetve nem is egy, hanem kettő: egy farkába harapó koronás kígyó és az általa bezárt körben egy pelikán. Ez volt, ha még emlékszik rá az olvasó, a Károlyi család régi címere; tehát a ládika valószínűleg a Károlyi-birtokról csordogált be a Tiszába, s a kézirat is minden bizonnyal Károlyi Sándor vagy a felesége tulajdonát képezi. (Lesz majd egy újabb címer is, történetünk után húszegynéhány évvel, amikor tizenegy ágú koronát adományoz Károlyi Sándornak az uralkodó, továbbá kardforgató griffmadarat és nyelvöltögető, kétfarkú oroszlanokat. Még szerencse, hogy Auersperg nem ezzel a gazdagabb és bonyolultabb címerrel találkozott.)

A másik tünemény Lipót volt Szegény, illetve a neve, amely egy helyütt előfordult a kéziratban. Sőt, nem egyszerűen csak előfordult, mert azon a lapon, amelyet a parancsnok az ujjai közt morzsolgatott, éppen Szegény Lipót volt a főszereplő: ismeretlen előzmények után eljut Pamplona várába, amelynek öreg parancsnoka előbb szolgálatába fogadja, majd atyai barátja lesz. Rövid kitérő után (amely arról szól, hogy miképp védelmezte Pamplomát a francia csapatok ellen 1522-ben egy Injigo López nevű katona, a későbbi Loyolai Szent Ignác, míg egy francia ágyúgolyó el nem lőtte a lábát) Szegény Lipót oly hevesen beleszeret egy pásztorleányba, hogy megőrül és megnémul; egyszerűen mind a szöveg is megnémul, amennyiben el van részint hamvadva, részint mosódva, és a folytatása különben is hiányzik. Auersperg rádöbben, hogy íróasztalán egy római fabula vagy románhistoria terpeszkedik, s hogy szófogadó, néma szolgálja ebből a megázott kéziratból bújt elő, nem pedig a mocsárból.

Hallott ő mendemondákat, hogy: tudósok és államférfiak, sőt néha még udvari költők is újabban, ahelyett, hogy munkájukkal törődnének, regényeket

hordanak össze; de más dolog hallani a diadalmasan előrenyomuló regényről, s megint más közelről tartani szemlét a sorok fölött. Azt is hallotta, hogy Túrístvándiban él egy Kölcsey nevű rajzoló, aki oly tökéletesen utánozza azt, ami nincs, hogy képzeletbeli személyeket, üldözött gonosztevőket és mitológiai hősöket képes előrajzolni a semmiből. Állítólag Szegény Lipótot, más néven Ahmedet is ő rajzolta elő. Auersperg mindeddig nem törődött az ostoba híreszteléssel, most azonban felrémlt annak veszélye, hogy elveszítheti a szeretett lényt.

Az volt a terve: ha majd nyugalomba vonul, magával viszi Lipótot Szegényt az ingolstadti gerendavázás házba, s annak ablakában úgy fognak egymás mellett könyökölni, mintha szigetről fürkésznék a végtelen óceánt. Ott majd lesz idő, hogy megtanítsa szolgáját beszélni, sőt ha valamely szerencsés véletlen folytán Szegény Lipót apja is előkerül: akkor majd hárman együtt vitorlázhatnak Isten országában. Úgy képzelte a mennyországot, mint a kényszerűség birodalmát, ahová nem nyerne beocsátást sem az utánzókétség, sem a képzelet bűnei.

Rájött azonban, hogy a majdani szép esztendőök és a mosolygó örökkévalóság reményét egyetlen rossz pillanat semmivé teheti. Szolgája, immár hétköznapi szürke ruhájában, úgy kuporgott a hínáros kézirat partján, akár az ugrásra kész kecskebéka. Mindjárt fejest ugrik, és akkor hálóval sem lehet kifogni többé! Auersperg ezredes, ha ismerte volna a regényeket, úgy azt is tudta volna, hogy nem olyan könnyű elmerülni bennük, mint azt ő gyanakvó szeretetében képzelte. Szegény Lipót azért hajolt oly sóváran a kézirat fölé, mert szerette volna tudni, mi történik vele; egyszerűen csak érdekelte a cselekmény, főleg annak rá vonatkozó része. (Nála híresebb személyek is először ott lapozták fel az enciklopédiát, ahol saját nevük helye van vagy volna.) A parancsnok azonban hátracsavarta Szegény Lipót kezét, és néhány erőteljes mozdulattal begyömöszölte a néma regényhöst az íróasztalfiókba, majd a fiókot kulcsra zárta. (Jó nagy fiók volt az; ha szűkösen is, de meg lehetett férni benne. Harminc évvel történetünk előtt még hallgatóság végett is belebújtak egyesek, minthogy az íróasztal eredetileg Zrínyi Péter tulajdona volt. A jó ég tudja, hogyan került a szatmári erődítménybe.)

Ugyanilyen célravezető gyorsasággal erőltette vissza a ládikába a szépséges török fogolykisasszony történetét. A ládikát nem tudta lezárni, tehát felkapott egy aranszegecsekkel kivert sügvelő-szíjat, amellyel Károlyi Istvánt szerette volna megajándékozni, de az imént elfeledkezett róla, azzal szorosan körbetekerte a ládikát (most nyissa ki a pofáját és tárja fel a szívét, ha tudja!), végül hívatta gyorsfutárjait, Nordowiczot és Pastiort. Induljanak, vágtsanak, ériék utol Károlyi Istvánt, aki a díszkíséret miatt, mert az is van, úgysem haladhat valami gyorsan; és ezt az átszíjazott ládikát iktassák el Nagykárolyba a gazdájához, bárki legyen is az.

Ugyanekkor valaki bekopogtatott hangosan, határozottan; ez csakis Friedrich Ritter von Blankenburg zászlós lehetett, mert a mai napon ő volt kijelölve inspekciós tisztnak. Csakugyan ő volt az: jelentette, hogy megtörténtek az előkészületek Matkó István szigorú kikérdezéséhez, ami a tortúra hivatalos neve volt az idő tájt. Auerspergnek váratlanul az jutott eszébe, hogy: még a hivatalos eljárás előtt kísérik fel az ő parancsnoki szobájába Matkó tiszteletes urat! Akár gyönyörködni kívánt a fába szorult féregben, aki Matkó volt szerinte, akár Jósika Judittal szembeni gyanúját óhajtotta jóllakatni (nem tetszett neki a kispárna meg a rátehenkedés, de az még inkább szemet szúrt, hogy a tekintetes asszony felfogadta Kiss Berci testvérét): bármi volt is a terve, megíusult.

Matkó István láttán ugyanis elsápadt, megroggyant, és így kiáltott: Henter Gotthárd kamarai tanácsos úr, hogyan kerül ide kegyelmed? Mire Matkó nem szólt semmit, hanem csak Henter Gotthárd szokása szerint gúnyosan elmosolyodott, mire az egyik ór előrelépett, és nagy lendülettel szájon vágta; úgyhogy az arcán szétmázolódnak nem túl sok vér tüstént véget is vetett a nyugtalanító hasonlóságnak. De Auersperg akkor már nem hitt a szemének, amely tompán fénylett, mintha egy őrült rézmetsző karistolta volna össze. Ez már sok volt neki: délelőtt Matkó helyett Károlyi Pista, délután Matkó gyanánt Henter Gotthárd!

Ráadásul Matkó tiszteletes a marokkói királyfi jelmezét viselte, mivel más tiszteséges öltözék nem volt kéznél, az ő ruhájában pedig a délelőtti vendég lovagolt a család ősi fészke, Nagykároly felé. Parancsnok uram, kiáltotta Matkó tiszteletes Henter Gotthárd jellegzetes hanghordozásával: Benkovits Ágoston legyen a nevem, ha kegyelmed nem afféle tótágasat álló Pilátus! (Az ór ismét előrelépett, és kérdően tekintett a parancsnokra, aki azonban leült a priccsre, borfoltok és a kifröccsent húslé rajzolataira: pedig hányszor volt a segítségére a szepesi kamaránál ez a derék ember! Még mindig Henter Gotthárdnak hitte a jelmezes foglyot, csak most már azt is hitte, hogy Henter Gotthárd, amilyen bolond világ járja, beállt a kurucok közé. Bizonyára sikkasztott.)

Az Evangéliumban először kell Pilátusnál számot adnunk tetteinkről, és csak azután ragadják el köntösünket, amelynek nincs varrása, János tizenkilencedik rész, hanem kegyelmednél éppen fordítva történik; vajon kegyelmed mikor fogja kezeit mosdóvízbe meríteni?!

Az a perc, míg e hiábavaló kérdés elhangzott, elegendő gondolkodási idő volt Auersperg számára. Intett, hogy vezessék el a rabot, majd mindenki legnagyobb megrökönyödésére, a tervbe vett használat helyett pihenőt rendelt a kínvallatás műszereinek. Nem mintha könyörület ébredt volna benne a fogoly vagy undor az eljárás iránt. Nem, hanem ebben a pillanatban jött rá, hogy Matkó tiszteletes, ha tényleg ő az, nem a testi gyötrelme hatására fogja neki megmutatni Kiss Albert rejtekhelyét. Benkovits Ágostonról pedig azt kell

tudni, hogy ő volt a római katolikus anyaszentegyház legfőbb oszlopa Kelet-Magyarország nemrég felszabadult részein; ő volt a váradi püspök.

Ezért Auersperg úgy rendelkezett, hogy: Matkó ezentúl az úgynevezett „custodia honesta” vagyis tisztas fogság állapotában őriztessék, méltóságának vagy testi épségének minden további sérelme nélkül, ezzel szemben kirekesztve minden emberi társalkodásból. Senki ne szóljon hozzá, senki ne hallgassa meg. Viszont mindig legyen a zárkájában papír és írószer.

Ekkor megszólalt az a sárgarigó, akiről eddig nem beszéltünk. Ugyanis a priccsen és az íróasztalon és a falak repedésein kívül volt egy mennyezetről függő kalicka is a parancsnoki szobában, és a kalickában volt egy sárgarigó, aki nem látott, és azért nem látott, mert ki volt szúrva mind a két szeme, és azért volt kiszúrva mind a két szeme, hogy ne lássa, mi történik Szegény Lipóttal, ha majd a parancsnok úr előveszi; meg azért is, hogy szebben és gyakrabban énekeljen.

S ezzel körülbelül vége is van a fejezetnek.

Azért körülbelül, mert a fejezet vaskapuján, amelyet most készülünk lezárni, még bevágtatnak a gyorsfutárok, Nordowicz és Pastior. Különös jelenetnek voltak szemtanúi. Mert amikor utolérték Károlyi Istvánt, aki a védőőrizettől közrefogva sehová sem futhatott, hanem csak Nagykaroly felé kellett vánszorognia, és átadták neki a ládikával együtt az arany szegecsekkel kivert szügyelőt, valamint azt a nagy zacskó sáfrányt, amelyet Jósika Judit nem fogadott el, akkor éppen szembejött az úton két nyalábvári legény, Csomborné gyermekei, s torkuk szakadtából kiáltották:

Odasüss, öcsém, ki poroszkál amott az úton: apáról-anyáról való testvérünk, Nagy Geci!

Most az egyszer jól van dolga testvérünknek, Nagy Gecinek; még a kutyája is kalácsot eszik!

Álljunk félre az útból, mivel a főispán úr kastélyába most basszák be testvérünket, Nagy Gecit!

Ejnye, te Nagy Geci, jaj de fenn hordod az orrodát: még csak vissza sem köszönsz a testvéreidnek?

Véletlenül a helyszínen tartózkodott, és így a jelenetnek tanúja volt Szatmár vármegye alispánja, Eötvös Miklós, aki haladéktalanul jegyzőkönyvet írt az esetről; s hogy ne ő legyen az egyetlen tanú, bizonyosságul ott szerepelt a jegyzőkönyv alján három becsületes fuvarosnak, Fégerli Náthánnak, Laokónidész Theofilnak és Gozdu Lászlónak is a kézjegye. Ezek után érthető volt Károlyi Sándor gyors döntése: minthogy a mostani Károlyi István, Szatmárról Nagykarolyba visszatérve, nemhogy nem tudott felmutatni pecsétes igazolást arról, hogy minoritáknál gyónt és áldozott, hanem hozta magával sok dőzsöléssel megmocsokolt hírért, hogy Kiss Balázssal és más gízgaz emberekkel részegeskedett, azért bátyám vagy nem bátyám, de velem-többé ne lakjék egy fedél alatt.

Így történt, hogy Károlyi Istvánt, aki még vissza sem érkezett Szatmárról, máris az olcsvai udvarházba költöztették. Aligha lepődik meg az olvasó, ha tudatjuk vele, hogy a költöztetést hárman bonyolították: Fégerli, Gozdsu és Lao-kónidész.

Barkóczy Krisztina sírógörcsöt kapott, amikor átvette a barbár módra felfeszített ládikát, és látta, hogy benne a szépséges török fogolykisasszony története hiánytalanul burjánzik tovább. De aztán lázas orcához illő gyorsasággal száradtak fel a könnyek. Nos jól van: ha sem a lángok el nem hamvasztották, sem a vizek el nem sodorták ezt az irtózatossá váló műalkotást, akkor tehát nyelje el a föld!

Volt a kápolnadomb mögött, Bobáld és Gencs határán, ahol zajlott az előző fejezet végén elbeszélte határjárás, egy réges-régi kút: még Bobáld község lakosai ásták valamelyik szent király idején. Utóbb aztán Bobáld falut elnyelte a terjeszkedő ingovány, az elhanyagolt kútban pedig sűrűsödött, felhalmozódott és végül megszikkadt az iszap. Ebbe a kiszáradt kútba hajítsák be a ládikát és benne a kéziratot, így rendelkezett Barkóczy Krisztina: majd pedig hordjanak rá egy szekér földet, arra egy taliga oltatlan meszet,

arra három dézsa kavicsos homokot,

arra meg dobjátok rá Patroklosznak, a házőrző kutyának rövidebbik láncát.

Ezek után csakugyan kevés valószínűsége volt annak, hogy a kézirat kikecmereg a föld alól, és Barkóczy Krisztina megnyugodott.

S mindezt oly gyorsan igyekeztünk elmondani, hogy a világtalan sárgarigó, aki az előző pillanatban szólalt meg, javában trillázik még. Auersperg, aki megparancsolta, hogy Matkó István egy erre a célra vágott nyíláson keresztül rendszeresen figyeltessék (ami a tisztaság fogalmának igen tág értelmezését kívánta), most arról kért jelentést: mit írt a fogoly az elmúlt két hét alatt? Személyesen akarta kihallgatni Matkót, ám erre nem volt ideje, mert végül mégiscsak megérkezett az erősítés Tokajból. Jelentették, hogy: a prédikátor nem írt semmit, ellenben a tintát, mint annak idején Luther Márton, kilötyintette a falra, a papirosból pedig püspöksüveget hajtogatott. De majd mindjárt elmegy a kedve attól, hogy képzelt ördögökkel hadakozzék!

Még ugyanebben a pillanatban levél érkezett Nagyváradról, a püspök úr pecsétjével.

Benkovits Ágoston az ilyenkor szokásos kifejezésekkel üdvözölte a parancsnokot, és tudatta vele, hogy: az uralkodó őt nevezte ki annak a vizsgálóbizottságnak az elnökévé, amely Szatmár vármegye területén gyűjt adatokat egy botrányosnak ígérkező, de most már el nem hárítható magánjogi perhez. Minthogy azonban az ügynek vannak közjogi vonatkozásai is, ezért és egyéb okok miatt ő, Benkovits Ágoston minél kevesebb időt óhajt Nagykarolyban tölteni, ahol a vizsgálat zajlani fog; viszont azt a baráti szívességet kéri a parancsnok úrtól, hogy jelöljön ki számára Szatmárott egy kellően tágas, tanúk fogadására is alkalmas épületet.

Auerspergnek megdobbant a szíve. Tehát per lesz.

Per lesz, és a Tokajból kapott erősítés, amely már holnap, sőt akár a következő bekezdésben is útnak indulhat a Nagybánya környéki hegyszorosok felé, harcra készen táborozik a Szamos túlsó partján. Őminenciája nem sokára Nagybányán és Felsőbányán is gyűjthet adatokat, ha kell, ahhoz a magánjogi perhez, amely nincs híján közjogi vonatkozásoknak. Aztán eszébe jutott, hogy szállást kell kijelölnie Benkovits Agoston részére, mielőtt elkezdődik a tavaszi hadjárat. Úgy tudta, hogy a szállásköltség ilyen esetben a perköltség részét képezi, s részletekbe menő számításokat is végzett, majd végül úgy határozott, hogy: a hóstáti Orsolya-fogadót egy héttel a püspök úr érkezése előtt ki kell üríteni, s kívül-belül ki kell meszelni.

A sárgarigó elhallgatott.

Ekkor Auersperg észrevett az ajtó mellett a padlón egy másik papírlapot is; mielőtt megértette volna, mi lehet az és honnét került oda, mindjárt észrevett valami egyebet is. Mégpedig azt, hogy az első melegebb tavaszi nap lévén, rajzanak a hangyák: csak úgy özönlenek az ajtó melletti falrepedésekből. Auersperg megriadt, mert eszébe jutott, hogy hangyákkal álmodni betegséget vagy halált jelent, azonban rögtön az is eszébe jutott, hogy ez nem álom, hanem valóság.

Így már sokkal inkább meg volt elégedve. Kis fekete férgek menetelnek a nagy fehér négyszög felé, mint a zászlóaljok, ha majd elindulnak a hegyekbe. Majd egyszerre csak rádöbrent, hogy nem hangyákat lát, hanem apró tintacseppeket. A falak repedéseiből Matkó István prédikátor titkos vallomása szivárog.

Auersperg odalépett, és a gyűrött papír fölé hajolt. Szívéből kiszaladt a vér, s még ugyanebben a pillanatban a fejébe tódult. Rátaposott a nyüzsgő betűkre, mint aki a belőlük olvasható fenyegetést akarja elpusztítani. Csak úgy toporzékolt a vonagló papíron. Pedig csak gyanakvása hagyta cserben; vagy inkább erősebbnek bizonyult a gyanakvásnál az ámulat.

Így telt az első nap abból a tavaszból, amelyet azóta háromszáz újabb tavasz követett ezen a földön.